

SOMETOHTORI SUVI USKI

**Mitä some
tekee meille?**

TAMMI

SOMETOHTORI SUVI USKI

Mitä some tekee meille?

TAMMI

© Suvi Uski ja Tammi 2024

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-04-6346-5

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Alkusanat – Sometohtorin maailma.....	9
1. RIKOTTU LUPAUS.....	15
<i>Orange Is the New Black</i> – some on totta	17
Herätys, teknologia ei pelasta meitä!.....	23
Sä oot kartalla lähetä kuvia.....	26
2. SOME EI OLE SOSIAALINEN.....	34
Digitaalisen peiton alla turvassa	35
Somen sosiaalisuusvaje	40
Some ja vaikea vuorovaikutus	46
Väärinymmärrysten some	49
Profiilityö eli oman itsen esittäminen somessa.....	55
Ihmiskäsitys odottaa korjaajaa.....	59
3. ALGORITMI MADE ME DO IT: PSYKOLOGIAMME ON HAKKEROITU	67
Miten sun ajatteluun vaikutetaan?	68
Some, gangsta's paradise... ..	79
Kuka syöttää syömishäiriöitä?	89
Keräämme sinusta tietoja tarkoituksiin x, y ja z	93
4. TÄMÄ EI SITTENKÄÄN OLE RIIPPUVUUTTA.....	104
Kuka pelkää omaa mieltään?	109
Someriippuvuus vai koukuttava some?.....	115

Somen liikkakäyttö ja läheiset	119
Koukuttavuus on teknologian ominaisuus	125
Onks sulla ruutuaika?	130
Aivosabotaasi työelämässä	133
5. SOMEN TURVATTOMUUS	142
Lasten internet	143
Verkon rajattomuus luo turvattomuutta	149
Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat verkon synkin sivutuote	155
Kiusatut ja kuolleet	160
Maineesta huolehtiminen	172
Hiljainen poistuma	177
6. MIKÄ TEKNOLOGIAA VAIVAA?	183
Kuka omistaa somealustat?	183
Paraneeko teknologia?	191
Tekoälyn haastava aika	194
Päätäjät eivät tiedä	197
7. MITEN SELVIYTYÄ SUPERKOUKUTTAVASSA MAAILMASSA?	201
TTLL: tylsyys, tehokkuus, luovuus, laiskuus	202
Koukutussiivous	211
Pelastakaa vanhemmat	217
Miten tehdä somen käyttämisestä turvallisempaa?	223
Miten pelastamme lapset, demokratian ja mieleemme? ...	230
8. PITÄISIKÖ SOME KIELTÄÄ?	236
 Lähteet	 242

Mä oon niin kipee
Dopamiinivajareissa fantasioin taas
Et ne painaa likee likee likee
Mä oon pavlovin koira
Mä oon niin kipee
Pliis tohtori zalando mun kalloni hoida
Ku ne painaa likee likee likee
Mä oon pavlovin koira
Mun pitää saada kaikki heti
Koitan pysyy perässä, mietin mihin se haippi meni
Ai oonks mä kunnos, dm:s on tungost
Kerron kaiken some mut pidän kiinni mun kaihtimeni
Ne lupas pääsyn kulisseihiin inee
Julisteisiin nimee jos otan opit haltuun
Voit vertaa ilotulitteisiin likee likee likee
Eli mitä pikimmiten pannaan koko some paukkuu
Lääkärit väittää et mä tuhosin mun aivot
Mun perhe itkee et mä nohdin mun arvot
Kuulemma hautasin ne yhes yö
En mä oo kaupan, tää on vaan kaupallinen yhteistyö
Mä oon minä ite ite ite
Kuha on vaan paras kuvakulma
Sä tiät miten saat sitä
Elän todeks nää kaikki mun satatuhhat unta

TIIA KAROLIINA, ”PAVLOVIN KOIRA”

ALKUSANAT

SOMETOHTORIN MAAILMA

Edessä näkyy kiinalaiskaupunginosan portti, Dragon Gate, jonka taustalla punaiset silkkilamput hehkuvat symmetrisenä, silmiä hivelevänä taideteoksena. Istun apukuskin paikalla ja katson kuskinpenkkiä, joka ammottaa tyhjiyttään. Ohjauspyörä alkaa aavemaisesti pyöriä vasemmalle, ja auto luisuu äänettömästi liikkeelle. Olen San Franciscossa ja juuri istuutunut itseajavan autotaksin kyytiin, jossa kuskin paikka on kuin jääne muinaisilta ajoilta. Jos paikalla ei olisi kojelautaa tai itsestään edestakaisin veivaavaa rattia, elämys tuskin tuntuisi niin huimaavalta. En voi olla ajatteleminen, että teemme teknologian historiaa joka hetki, mutta emme vain näe sitä kaukasiin maailmankolkkiin yhtä elävästi kuin miltä se juuri nyt tässä hetkessä näyttää San Franciscon yössä.

Vain harvalla on pääsy näiden itseajavien autojen kyytiin, jonotusaika käyttäjäryhmään tuntuu nykyihmiselle ikuisuudelta. Auto vaihtaa kaistaa, ja vilkku nakuttaa rauhallisesti kaupungin sykkeessä tasoittaen meidän kyydissä olijoiden haltioituneita mieliä. Takapenkin matkustajat valitsevat musiikiksi Taylor Swiftiä, ja nautimme matkasta.

Siinä korttelissa, josta nousimme auton kyytiin, leijui vahva pilven tuoksahdus – kuten lähes jokaisessa tämän kaupungin kolkassa, jossa olen reissullani vierailut. San Franciscon yössä ihmiset ovat enemmän ja vähemmän päihtyneitä, ja kysyn takapenkin kokeneemmilta matkustajilta, tuleeko jonkun kyytiläisistä olla ajokunnossa, mutta tarvetta ei kuulemma ole – ajon aikana voi vaikka nukkua, jos haluaa. Saavumme määränpäähän loisteliaan asuinkerrostalon eteen ja nousemme autosta viipyillen. Tästä uuden elämyksen tuottamasta tunteesta ei haluaisi vielä laskea irti. Autoklubiin kuuluva ystävämme kertoo, että aina itseajavan kyydistä noustuaan he vilkuttavat autolle. Niin teemme nytkin, ja aavemaisen tyhjän auton punaiset jarruvalot välähtävät sen lähtiessä matkaan kohti seuraavia asiakkaita.

Kalifornia on yksi maailman teknologisen kehityksen ytimistä, joissa syntyy uusia innovaatioita päivittäin. Ne voivat todella olla mitä tahansa – koneita ja laitteita tai digitaalisia ja sosiaalisia teknologioita, kuten sosiaalisen median alustoja tai palveluja. Digitaalisen maailman läpimurrot ovat pääosin tulleet juuri täältä Yhdysvaltojen länsirannikolta ja rantautuneet meidän kaikkien käytettäviksi. Sosiaalisen median syntykotikin löytyy täältä, sillä lähes pari vuosikymmentä perustamisensa jälkeen Facebook pitää yhä päämajaansa San Franciscon kylkeen rakentuneessa Piilaaksossa – nykyään toki emoyhtiönsä Metan nimen alla.

Tämä kirja käsittelee sosiaalista mediaa eli somea ja sitä erittäin haastavaa tilannetta, jossa sen kanssa nyt vuonna 2024 olemme. Kärsimme laitteidemme ja niiden sisältöjen vastustamattomasta koukuttavuudesta emmekä huomaa,

kuinka lapsemme altistuvat ennennäkemättömälle määrälle rikoksia – aivan huolta pitävien silmiemme edessä.

Pyrin avaamaan näköalaa somen synkkään puoleen ja siihen kuplaan, jossa minun työpöytäni sijaitsee. Seuraavissa luvuissa vilautan niitä yhteiskuntamme nurkkia, joihin valonsäteet eivät vielä ylety ja joihin meidän jokaisen uskoakseni kannattaisi kurkkia. Ei siksi, että nauttisimme synkkyydestä, joka näissä esittelemissäni teemoissa piilee, vaan siksi, että rakentaaksemme parempaa tulevaisuutta itsellemme ja jälkeläisillemme meidän on ymmärrettävällä millaisten voimien ja ilmiöiden kanssa todella olemme tekemisissä.

Vaikka tämän kirjan otsikossa lukee isolla ”some” ja olen omistanut koko urani someen liittyville teemoille some-tohtorina ja verkkohäirinnän uhreja auttavan Someturvan toimitusjohtajana, koen että pohjimmiltaan tämä kirja kertoo kuitenkin jostain muusta kuin somesta. On totta, että somella on iso rooli ihmiskuntamme toiminnassa juuri tällä hetkellä, ja sitä roolia kuvaan tämän kirjan kannesta kanteen. Mutta someakin tärkeämpi huomion kohde on ihminen, joka käyttää somea omien tarpeidensa väylänä, ja toisaalta ne tahot, joilla on valta ohjailta somea hyväksikäyttämään näitä ihmisen tarpeita epäeettisesti ja yksilön psyykkisen kantokyvyn ylittäen. Ennen somen aikakautta olemme pitäneet taloustieteitä kaikkein ennustusvoimaisimpana näkökulmana maailman selittämiseen, mutta näen, että ihmisen käyttäytymisen ja mielen liikkeiden ymmärrys tulee olemaan yhä tärkeämpi kehityksen mittaamisen työkalu. Sillä niin vieraalta kuin se saattaakin kuulostaa, ihmisen käyttäytymisen ymmärtäminen auttaa ymmärtämään myös

talouden ja poliittisen päätöksenteon kummia liikkeitä. Uskon vahvasti siihen, että vain ihmistä aidosti ymmärtämällä voimme rakentaa ja säännellä teknologioita, jotka eivät hyväksikäytä vaan kykenevät tekemään meille myös hyvää ja pitämään meidät psykologisesti terveellä pohjalla.

Olen sosiaalipsykologi ja teknologian tutkija, joka on käärinyt yrittäjän hihansa, jotta maailmaan saataisiin tarvittavaa muutosta aikaiseksi. Opin jo varhain, että jos jotain haluaa, on siihen laitettava itsensä likoon. En ole vielä täysin tyytyväinen omalla energiallani aikaansaamaani muutokseen, mutta koen olevani oikealla polulla, ja siksi kirjoitan vakaalla innolla myös tätä kirjaa. Jotta voisimme yhteiskuntana ja yksilöinä taistella saadaksemme parempia teknologioita, on meidän ensin hankittava riittävä ymmärrys siitä, mitä ympärillämme tapahtuu. Some on siinä mielessä vaikea todellisuus, että meille jokaiselle se näyttäätyy omasta kuplastamme käsin – ja on vaikea sisäistää, että muut eivät näe sitä, mille itse altistuu päivittäin.

Tässä kirjan alkumetreillä on hyvä todeta, että rakastan teknologiaa ja nautin uusimmista teknologisista innovaatioista ensimmäisten joukossa: ajan Teslaa, leikin Meta Quest VR-laseilla, sormestani löytyy Ouran kehontoimintoja mittaava älysormus ja ranteestani Suunnon urheiluälykello. Teknologia on olemukseltaan luovaa ja kiinnostavaa, ja erityisen kutkuttelevaa se on silloin, kun siitä voi haltioitua – kuten vaikka itseajavan auton kyydissä San Franciscon kaduilla. Mutta en kestä sitä, että teknologioita kehitetään ajattelemattomasti. Some ja sosiaaliset teknologiat ovat hyvä esimerkki siitä, että teknologian kehittäjät harvemmin ymmärtävät täysin, mitä ovat tekemässä.

Olen saanut peruskoulutukseni Helsingin yliopistossa valtiotieteellisessä tiedekunnassa, jossa olen myös myöhemmin opettanut omaa someen liittyvää sosiaalipsykologian kurssiani. Lisäksi suurimman osan tutkimustyöstäni olen tehnyt Aalto-yliopiston ja Helsingin yliopiston yhteisessä Helsingin tietotekniikan tutkimuslaitos HIITissä. Olen toiminut luennoitsijana kansainvälisille yleisöille ja pyrkinyt olemaan aktiivinen niillä kentillä, joilla olen uskonut saavani eniten vaikuttavuutta aikaan. Viimeiset seitsemän vuotta olen johtanut perustamaamme Someturvaa, joka on tuonut ainutlaatuisen näköalan somen synkän puolen trendeihin ja niistä aiheutuviin seurauksiin.

Avaan tässä kirjassa sitä, mitä näen joka päivä omalla työpöydälläni, ja sitä maailmaa, josta olen viisitoistavuotisen sometohtoriurani aikana ammentanut oppia. Toivon sydämeni pohjasta, että tähänastinen elämäntyöni auttaa yksilöiden lisäksi myös koko yhteiskuntaa pääsemään paremmin kärryille siitä, millaisten uusien ja osittain tunnistamattomien voimien riepotehtavina olemme. Tämä kirja on kirjoitettu kuitenkin juuri sinulle eikä etäällä leijuvalle yhteiskunnalle. Toivon, että et tule katumaan, jos rohkaistut tarttumaan tähän kirjaan.

HUOMIOITA LUKIJALLE

Kirja edustaa vain ja ainoastaan kirjoittajan omaa näkemystä. Sometohtorin oma tapauksia ja tilanteita koskeva pohdinta pyrkii kuvaamaan mahdollisimman autenttisesti sitä, miten jokainen ammattilainenkin on perimmiltään maailmaa selittämään pyrkivä, tunteva ja kokeva ihminen.

Osa kirjassa esitetyistä esimerkkitarinoista perustuu tositapahtumiin, mutta näissä tarinoissa henkilöiden nimet on muutettu yksityisyyden takaamiseksi. Lisäksi osa esimerkeistä on tarinallistettu mahdollisimman eläväiksi. Osa kuvauksista yhdistelee lisäksi useampia tapauksia, ja tarkoituksena on antaa elävän tuntuinen kuva yleisiksi tai muutoin merkityksellisiksi havaituista tilanteista.

Kirjan tarinallistettuja kohtia voi käyttää harkinnanvaraisesti koululaisille esimerkkeinä, mutta niin esimerkit kuin muu kirjan sisältö eivät sovellu järkyttävän sisältonsä vuoksi nuorimmille lukijoille.

1.

RIKOTTU LUPAUS

Olen saanut nähdä somen voimat ja vaikutukset läheltä ja tarkasti. Se tuo meille paljon hyviä asioita, mutta viimeisen parin vuoden aikana some on muuttunut. Tämä muutos sai minut tarttumaan tämän kirjan kirjoittamiseen. Lupaus siitä, että teknologian avulla voisimme rakentaa parempaa maailmaa, on rikkoutunut. Meidän somen vaikutuksen piirissä olevien ihmisten on huomattava kaksi somessa pahasti vialla olevaa asiaa ja alettava toimiin. Ensinnäkin some on tällä hetkellä liian koukuttava. Emme voi käyttää somea sopivasti, sillä se vetää meitä puoleensa ja kuluttaa kaiken mahdollisen aikamme. Runsaan somessa vietetyn ajan seurauksena todellisuuttamme rakentavat algoritmit. Toisekseen some ei ole riittävän turvallinen. Somenkäyttäjistä merkittävä osa on lapsia ja nuoria, ja on selvää, että somealustat eivät ole tehneet kaikkea voitavaansa käyttäjien turvallisuuden varmistamiseksi. Somessa tapahtuva häirintä sekä maalittamis- ja kiusaamistilanteet vaikuttavat jo siihen, miten kukakin uskaltaa yhteiskuntamme toimintaan osallistua.

Somealustojen välinen kilpailu on niin kovaa, että ne eivät voi laittaa käyttäjiensä hyvinvointia ja turvallisuutta

etusijalle muokatessaan alustojensa ominaisuuksia. Jotta somealustojen kaupalliset tavoitteet toteutuisivat, ne rutistavat koneistonsa manipuloimaan meitä käyttäjiä entistä enemmän – jotta viettäisimme vielä 30 sekuntia pitempään juuri heidän alustallaan. Koska somealustat ovat keskenään pättitilanteessa, emme voi luottaa siihen, että ne jouduttaisivat parannustoimenpiteitä oma-aloitteisesti. Sen sijaan meidän on käyttäjinä herättävä siihen, että vaikka syy ei ole meissä, joudumme suojaamaan itseämme omin ja yhteisöidemme voimin. Tämä edellyttää myös työnantajien, opetushenkilöstön, vanhempien ja omien elämänkumppaniemme heräämistä tilanteeseen, johon olemme joutuneet.

Jotta voimme tarkentaa somesta käytävää keskustelua niin, että pääsemme asian ytimeen, teen erottelun ”perinteisen” ja ”tämänhetkisen” välillä. On nimittäin olemassa vanha some – se hauska paikka, jossa vietimme aikaamme erilaisten ihmisten kanssa ja saatoimme luottaa siihen, että pystymme pitämään someruutuajan suhteellisen helposti kurissa. Tämä vanha some roikkuu sinnikkäästi mukana somesta käytävissä yhteiskunnallisissa keskusteluissa mutta ei anna enää riittävän ajankohtaista kuvaa somen nykytilasta ja niistä syistä, joiden vuoksi sen toiminta on muuttunut meille ihmisille niin haitalliseksi.

Vanhan ja uuden somen välillä onkin tehtävä selkeä ero, sillä uusi some tekee kaikkensa pitääkseen sinut alustallaan vähät välittäen sinun hyvinvoinnistasi ja turvallisuudestasi. Uusi some on eri arvomaailmasta käsin rakennettu, ja se on esitelty länsimaissa ensin nuorille käyttäjäryhmille. Vanhaa ja uutta somea ei voi erottaa täysin somealustojen kesken esimerkiksi niin, että Facebook edustaisi pelkästään

vanhaa somea ja Tiktok uutta. Uuden somen aiheuttamat vaikutukset nimittäin kiinnittyvät alustojen käyttämiin toiminnallisuuksiin sekä alati kehittyviin algoritmeihin, joita otetaan käyttöön huomaamattamme yhä useammilla somealustoilla.

Tämä kirja käsittelee uutta somea ja alustalta toiselle kovaa vauhtia leviäviä koukuttavuuden keinoja. Jos sinun eniten käyttämälläsi somealustalla ei näitä koukuttavuuden keinoja ole käytössä, voit olla tyytyväinen. Todennäköistä kuitenkin on, että ne ovat jo pian tulossa.

ORANGE IS THE NEW BLACK - SOME ON TOTA

Somesta puhuttaessa saatamme usein erehtyä ajattelemaan, että some olisi jonkinlainen vaihtoehto ja siellä voi viettää aikaa, jos haluaa. Näin ei kuitenkaan enää taida olla. Some vaikuttaa maailman asioihin, ja moni asiaa tulee somen kautta todeksi. Some ei ole enää vaihtoehto, vaan se on yksi arkemme ulottuvuus. Vaikka olisimme itse päättäneet pysyä poissa sieltä, maailma meidän ympärillämme on somen koskettava.

Oletko katsonut Netflixin alkuperäissarjaa *Orange is the New Black*? Kirjailija Piper Kermanin omiin kokemuksiin perustuvaa sarjaa on kuvattu useamman tuotantokauden verran. Kaikki alkaa siitä, kun Piper joutuu vankilaan elettyään puolihuolimattomasti huumeisiin sotkeutuneen tyttöystävänsä kanssa ja osallistuttuaan epäonnistuneeseen huumeiden salakuljetusyriitykseen. Monta kimmellusta myöhemmin, sarjan viimeisellä tuotantokaudella, Piper

pääsee vankilasta. Häntä tilanteessa tukeva veli kertoo, mitä kaikkea maailmassa on Piperin ollessa vankilassa tapahtunut. Piperin veli toteaa kahvilapöydän ääressä, että sosiaalinen media edustaa nyt todellisuutta, ja jos jokin asia ei ole somessa, se ei ole totta. Piper katsoo veljeään kummastuneena, mutta sarjaa Netflixistä luukuttava katsoja sen sijaan nyökyttelee hyväksyvästi – näinhän se todellakin on.

Some tuntuu meistä monelle todemmalta kuin fyysinen todellisuutemme. Some on totta erityisesti kahdesta syystä. Ensinnäkin someen jää tekemisestä ja olemisesta kuvaa ja jälkeä todisteeksi. Toiseksi sisältömmme saavat somen kautta niin sanotun sosiaalisen validaation läheistemme tykkäysten ja kommenttien muodossa. Nämä sosiaalisen validaation jäljet näkyvät myös muille, mikä omalta osaltaan vahvistaa somen synnyttämää todellisuuden kokemusta.

Jos olisimme itse olleet Piperin lailla vankilassa tai muulla tavoin erossa yhteiskunnan toiminnasta, meidän olisi helpompi havaita elinympäristömme muuttuneen merkittävästi. Mutta koska seuraamme kehityksen pikkuruksia askelia joka päivä, emme kykene tunnistamaan läpikäymämme muutoksen kokoluokkaa. Kuinka voisimmekaan, kun konkreettistenkin asioiden havaitseminen tuottaa vaikeuksia: huomaamme hiustemme kasvaneen polkkamallista lapaluiden alapuolelle vasta, kun näemme viimevuotisen valokuvan itsestämme.

Jos somea tarkastelisi rinnakkain ensin vuoden 2010 ja sitten vuoden 2024 linssin läpi, olisi tajunnanräjäyttävää nähdä, miten kaikki on muuttunut. Erityisen kiinnostava osa näistä muutoksista liittyy tavalla tai toisella ihmisen ja ihmisyyhteisöiden psykologiaan – tieteenalaan, joka on

alkanut viime vuosina vetää puoleensa yhä useampia maailman menosta kiinnostuneita. Omalta työpöydältäni näen, kuinka someen liittyvä keskustelu on myös pikkuhiljaa alkanut vakavoitua. Olemme alkaneet ymmärtää yhä paremmin somen vaikutusta talouteen, politiikkaan ja muihin kokonaisiin kansakuntia koskeviin asioihin. Vielä kymmenen vuotta sitten 2010-luvulla someen liittyvät puheenvuoroni saivat lähes poikkeuksetta hilpeähkön vastaanoton: some oli enemmän pintaliittoa ja hauskoja kissavideoita kuin vakavasti otettava ihmisen käyttäytymiseen vaikuttamisen tai jopa manipuloinnin väline. Nyt on kuitenkin toisin.

Minulle tämän kehityksen selkeä virstanpylväs onkin vuonna 2022 alkanut Ukrainan tilanne. Ilman somen kautta silmiemme eteen virrannutta näköalaa Ukrainan hätään me kansalaiset olisimme jääneet autuaan tietämättömiksi maassa koetusta akuutista ahdingosta. Olisimme toki nähneet uutisten välittämän kuvan sotatilanteesta, mutta emme välttämättä olisi reagoineet siihen niin voimakkaasti. Somen kautta näkemämme hätä sai meidät muut länsimaalaiset vakuuttuneiksi, että Ukraina tarvitsee apuamme. Me puolestamme vakuutimme omat päättäjämme avun tarpeesta somekäyttäytymisellämme: lukuisilla postauksilla, jaoilla, keskusteluilla, peukuilla ja sydämillä. Ja niin auttaminen alkoi.

Olen puhunut eri yhteyksissä Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyistä esimerkkinä siitä, kuinka somen oikein valjastamalla voi saada länsimaat tarjoamaan apuaan yhteisessä rintamassa. Zelenskyi on omilla kasvoillaan tuonut maansa hädän somekanavia kuluttavien kansalaisten ruuduille. Arvelisin, että Zelenskyillä on Euroopan

kovin henkilöbrändi, jonka kaikki tällä hetkellä elossa olevat ikäpolvet koululaisista senioreihin tunnistavat. Se ei kuitenkaan ole syy, miksi puhun hänestä. Syy on se, että hän on äärettömän hyvä esimerkki siitä, että some on kaikkien kissavideoiden ja filttereiden takana yhä enemmän totta, ja sillä luodaan meille kaikille todellisuutta.

Kun keväällä 2024 uutiset kertoivat 12-vuotiaan kouluampujan tappaneen luokkatoverinsa Vantaalla Viertolan koulussa, osui tämä uutinen kovin herkkään kohtaan itseäni. Kaikista maailman kouluista olen itse vuosikymmeniä sitten astellut 6-vuotiaana äitini saattamana juuri tuohon kouluun Vantaalle kokemaan ekan luokan kaiken jännittävyyden. Silloin koulu tuntui suurelta ja pelottavalta. Tunnemuisto jättimäisestä rakennuksesta ja pienemmästä parkista, kolkoista ja kaikuvista äänten kakofonioista ja itseeni verrattuna isokokoisista ihmisistä on piirtynyt jonnekin hyvin syvälle ytimeeni. Mietin Viertolan koulun nykyisiä oppilaita ja arvelen, että tuosta kouluampumistragedian pimentämästä viikosta eteenpäin kyseinen jättimäinen koulu on ollut heille oikeasti pelottava.

Meillä on ollut kouluampumistapauksia Suomessa aiemminkin. Kevään 2024 murhenäytelmä oli kuitenkin varsin erilainen, sillä suomalaisten lasten käyttämä some toimi ampumisen käsittelyn areenana tavalla, jota ei ole aiemmin koettu. Saman tien tapahtuman jälkeen suomalaisten peruskoululaisten some täyttyi suruviesteistä, menehtyneen uhrin kuvista, tekijän motiiveja koskevista oletuksista ja erilaisista syytöksistä. Kun huomaamatta olimme tulleet somen kehityksen tiellä uuteen vaiheeseen: tiedon rippeitä, joita ei saanut median välityksellä, sai avaamalla somealustan. Ja

siinä missä somejuoruilua oli aiemmin harrastettu lähinnä aikuisten suosimilla kanavilla, tämän kouluampumisen hetkellä somen välittämä tieto virtasi ala- ja yläkoululaisten ruuduilla erityisesti Tiktokissa. Somessa spekulointiin muun muassa sillä, että teon taustamotiivina oli ollut kiusaaminen. Menehtynyttä uhria puolustavat kommentoijat kiihruhtivat kertomaan, että uhri ei ollut ollut yksi kiusaajista. Vastaan tuli myös kuvia oppilaista, joiden oletettiin virheellisesti olevan ampumisen taustalla.

Tiktokin algoritmi oppi nopeasti, miten pitää surevat ja kauhistuneet ihmiset selaamassa loputonta aiheeseen liittyvää sisältövirtaa, ja niin ampumiseen liittyvä synkkyyspelailu (eli niin sanottu *doomscrolling*) saattoi venyä tuntikausien mittaiseksi. Heti puhelimen kädestä laskettuaan uteliaalla kansalaisella oli jo kiire palata tarkkailemaan tilanteen uusia käänteitä. Pöyristyttävintä oli kuitenkin se, että kuka tahansa somejaan auki klikkaileva viaton selailija saattoi altistua Tiktokin tuputtamille syötteille, joissa Tiktok kertoi oletetun uhrin ja tekijän nimet ja ikään kuin houkutteli käyttäjää katsomaan tragediaan liittyvää sisältöä hakutoiminnolla. Tällainen menettely, jossa alaikäisen epäillyn nimi mainitaan ja sitä vielä tarjotaan alustalla mainosbannerin lailla, on vähintäänkin epäeettistä.

Kun olimme Someturvassa ensin kuulleet, kuinka Viertolan tragedia oli tapahtunut, aloimme seurata, kuinka somet täyttyivät pullolleen asiaan liittyviä tunteiden purkauksia, yksityisten tietojen levittelyä sekä syyllisten jahtaamista. Se, että alakoululaiset saivat ampumiseen liittyvät tiedot suoraan somesta ja vieläpä kesken oman koulupäivänsä, yllätti kaikki yhteiskuntamme aikuiset, jotka itse seurasivat

tilannetta pääosin uutiskanavien harvatahtisen tiedotuksen kautta. Kouluissa opettajilla ja rehtoreilla oli kiire reagoida tilanteeseen ja rauhoitella kauhistuneita ja pelonsekaisin silmin tuijottavia oppilaita. Töistä palatessaan vanhemmat kohtasivat kotona järkyttyneitä koululaisia, jotka eivät pysyneet ajattelemaan muuta kuin Vantaalla tapahtunutta tragediaa ja toisaalta sitä, mitä tietoa some seuraavaksi asiasta paljastaisi.

Toinen syy siihen, että Viertolan kouluampumistragedia tuntui osuvan minua niin syväälle, on työni somekiusaamisen, pahoinpitelyvideoiden levittelyn ja ihmisten välisten konfliktitilanteiden syövereissä. Teemme Someturvassa töitä sen eteen, että oppimis- ja työympäristöt olisivat turvallisia myös somen suhteen. Kun tragedia tapahtui, aloimme Someturvassa saman tien valmistelevaan ohjeita kouluille¹ ja tiedotteita huoltajille. Niissä kerroimme, että tapahtunut oli saanut somessa megalomaaniset mittakaavat ja että koululaisia täytyy aktiivisesti tukea somenkäytössä ja käytön rajoittamisessa. Teimme myös toimintaohjeet koululaisille, jotka etsivät somekanavistaan tapahtuneeseen liittyvää sisältöä.

Osalle aikuisista, jotka itse ovat saattaneet tottua vanhaan someen, tuli täytenä yllätyksenä, että niin moni lapsi seurasi somesta tapauksen hallitsematonta ja laittomuuksiinkin eskaloitunutta jälkipuintia melkein kuin suorana lähetyksenä. Lisäksi moni aikuinen ei ollut tajunnut uuden somen voimaa: koska Tiktok on niin koukuttava, ei lasten tragedian käsittely somessa pysynyt kohtuullisissa rajoissa vaan imi heidät mukaansa kaikiksi valveillaolon hetkiksi.

On aika vaatia itseltä vähemmän ja somelta enemmän.

Havahduttava tietokirja avaa sometohtori Suvi Uskin ainutlaatuista työtä someilmiöiden parissa. Sosiaalisen median synkkä puoli on lähempänä kuin uskommekaan: sen sivuvaikutukset, koukuttavuus ja rikollisuus uhkaavat niin yksilöitä kuin yhteisöjäkin. Some ohjaa salakavalasti käyttäytymistämme ja ajatteluamme.

Yksittäinen ihminen ei pysty taistelemaan somea vastaan, mutta voimme tulla tietoisiksi sen toimintamekanismeista. On tärkeää ymmärtää, miten toimimme vuorovaikutustilanteissa ja erilaisten ärsykkeiden alaisina. Kirjan luettuasi olet peruuttamattoman tietoinen siitä, mitä some tekee ihmiselle.

Sometohtorina tunnettu sosiaalipsykologi Suvi Uski johtaa Someturvaa, joka ylläpitää verkkohäirinnän ensiapuysikköä.

www.tammi.fi

61.721

ISBN 978-952-04-6346-5